

GULASKUDDAN OASSÁLASTIT DUTKANPROŠEKTII

ADHD JA OMEGA-3

Dieđut váhnemiidda/ovddasteddjiide

Dá lea jearaldat váhnemiidda/ ovddasteddjiide searvat dutkanprošektii gos háliidat gávnnaht váikkuha go omega-3 konsentrašuvdnii, hyperaktivitehtii ja impulsa váttisvuodaide mánáin ja nuorain geain lea ADHD/ADD ja leat gaskal 6 ja 16 jagi. Dutkan jođihuvvo mánáid- ja nuoraid psykiatriija poliklinihkas (MNP) Davvi-Norgga Universiteta buohcciviesus Romssas..

MAID DUTKAN MIELDDISBUKTÁ?

Dutkan bistá jagi. Dán áigodagas galgá oasálasti máná borrat omega-3 kapseliid 26 vahku (6 mánu). Mánát juhkkajit sahtedohko guovtti jovkui; okta joavku oažžu omega-3 oljju ja nubbi fas placebo kapseliid (mas ii leat omega-3 olju) Go dutkan loahpahuvvo de easka oažžubehtet diehtit makkár kapseliid dii oaččuidet.

Oassálastin mielddisbuktá ahte anát eanet áiggi MNP:s go dan maid muđui livččet geavahan dábálaš divššodeami oktavuodas. Áigi adno maid deavdit jearahallan skoviid ruovttus, interneahras ja lea unnimus njealje iskogalledeami jagis. Dutkanmielbargi lea oktavuodaolmmoš lassan MNP divššohasaid. Dutkanmielbargi lea dutkosa prošeaktakoordináhtor ja gii čađaha iskogalledemiid oktan doaktárin.

Geahččalanáigodat bistá ge 26 váhku. Dán áigodagas fitnabehtet golbma iskogalledeamis ja manjimuš geardde (4 geardde) ges 6 mánu manjja. Dutkanmielbargi ringe maid moddii galledemiid gaskkas gulaskuddan dihte mo dat manná.

Iskosgalledemiiguin galgá mánná čađahit lohkan-, čállin-, giellačehppodatiskosiid, fuomášumi- ja nákcaguorahallamiid. Mii čađahat doavttiriskosiid, mihtidat várradeattu, allodaga ja deattu. Cissa- ja varraiskosiid maid váldit.

Dutkanáigodagas lea maid dárbbášlaš váldit golbma varraiskosiid. Varraiskosis dahje čolggas váldit DNA buot oasseváldiiguin. DNA geavahuvvo iskat ja kártet gávdnojit go genehtalaš variánttat maiguin sáhttet leat čanastagat ADHD:ii.

Váhnemat, skuvla/oahpaheaddjit ja mánná ieš servet buohkat guorahallamii. Váhnemat (ja mánát badjel 12 jagi) galget miehtat dasa ahte oahpaheaddji addá dieđuid máná birra midjiide. Váhnemat galget oahpaheaddjis jearrat sáhttá go dieđihit mo mánná doaibmá skuvllas sihke sosiálalaččat ja fágalaččat.

Dutkandieđut sáhttet maiddái buohtastahttojuvvot dieđuiguin máná birra reseaptaregisteris ja medisiinnalaš riegádanregisteris.

Vuosttaš galledeapmi bistá sullii 3-4 diimmu, dát vuolga veahá das man olu skoviid leat ovdagihtii deavdán. Eará deaivvadeamit leat oanehat. Mii guossohat borramuša ja juhkamuša ja mánát oktan váhnemiin ožžot sierra vuoiŋŋastanlanja. Gálledemiid oktavuodas ožžot mánát unna skeaŋkkaža searvama dihte.

Vuosttaš iskosgalledeamis addá dutkanmielbargi kapseliid golmma mánu ovdii. Oažžubehtet maid juohke galledeami oktavuodas dieđuid dan birra mii galgá dáhpáhuvvot boahhte galledeapmai. Dieđut leat maid gávdnamis prošeavtta ruovttusiiddus.

Lassin iskosgalledemiide de oažžubehtet čuovvoleami ja divššu MNP:s nugo eará pasieanttat geat eai searvva dutkanprošektii. Lea sáhka divššus nugo ságastallamat divššohasain, dieđut ADHD birra váhnemiidda, mánáide ja skuvlii, ráđđeaddin jna.

Mánná ii galgga geavahit ADHD/ADD dálkasiid (omd. Ritalin) dan botta go váldá omega-3 kapseliid dan 26 vahkkosaš áigodagas. Daningo mii háliidat guorahallat mo omega-3 okto doaibmá ADHD/ADD vuostá.

VEJOLAŠ OVDAMUNIT JA HEHTTEHUSAT

Ovdamunni dutkama oasálastimiin lea ahte mánná dárkilit iskojuvvo ja čuovvoluvvo dutkanáigodaga vuolde. Dat dahkkojit eanet guorahallamat ja iskasat go dábálaš ADHD čuovvoleamis.

Dat eai mielddisbuvtte unohisvuodát kapseliid borrama oktavuodas. Eai leat dieđihuvvon stuorra váikkuhusat sullasaš dutkosiiguin ovdal. Muhto sáhtta šaddat čovvebonjahat ja liiki soaita ihtohallat sihke omega-3 olju (raudátes) ja placebo olju borrama oktavuodas. Mánná ferte skuvllas jávkat veaháš dutkanprošeavtta searvama geažil.

Bealli mánáin ožžot placebo kapseliid (medisin parafiinna) maid eat vuordde váikkuhit ADHD/ADD vuostá dán 26 vahkus maid geahččalanáigodat bistá. Eat ge dieđe leago omega-3 ávki ADHD/ADD symptomaid vuostá.

OASÁLASTIN JA VEJOLAŠVUOHTA GEASSÁDIT

Lea eaktodáhtolaš oasálastit. Jus háliideahppi ahte mánná galgá oasálastit, de vuolláičállibeahhti skovi maŋimuš siiddus. Sádde dan konvoluhtain mii čuovvu mielde. Dii sáhttibehtet geassádit vaikke goas ja ehpet dárbbas dieđihit siva. Dat ii váikkut máná viidásat divššodeapmái. Jus geassádehpet, de sáhttibehtet dáhttu jávkadit iskosiid ja dieđuid nu guhka go dieđut eai leat analyserejuvvon dahje geavahuvvon dieđalaš publikašuvnnain. Jus maŋŋá háliidehpet geassádit dahje leat gažaldagat, de váldet oktavuoda prošektajodiheddjiin ja doaktáriin Siv Kvernmo (tlf. 777 55 725, e-poasta: Siv.Kvernmo@uit.no) dahje čađahanjodiheddjin ja doaktáriin Judeson Joseph (777 55 705, e-poasta: Judeson.Joseph@unn.no).

MII GEAVVÁ DIEĐUIGUIN MÁNÁ BIRRA?

Proševtta olis háhkat ja registreret mii dieđuid máná birra. Mii viežžat dieđuid mat guoskkahit ADHD guorahallamiidda máná MNP journálas. Dieđuid vuorkut nama ja riegádannummira haga dahje eará dieđuid haga mat sáhttet dovddahit máná. Okta koda čatná máná iežas dieđuide ja iskosiidda nammalistu bokte. Dát koda ii leat olámuttos dutkiide. Olbmuiguin geain lea háhkanvejolašvuohta nammalistui lea ráddjejuvvon ja sis lea maid jávohisgeatnegasvuohta.

Mii eat viečča dieđuid eará dearvvašvuođa-, sosiála- dahje pedagogalaš ossodagain nugo dearvvašvuođastašuvnnas dahje PPT, váhnemiid miedáhusa vuolláičállaga haga. Máná journálii registrerejuvvo ahte lea searvan dutkosii ja iskosgalledemiide. Rutiidnavárraiskosiid analyseren bohtosat UNN bokte registrerejuvvojit maid. Jus čuožžilit liigeváikkuhusat de dat maid registrerejuvvojit pasieanttajournálii. Dus lea riekti oaidnit makkár dieđut leat registrerejuvvon ja riekti divvut jus dieđuin leat meattáhusat.

Prošeaktajodiheaddjis lea ovddasvástádus dutkanproševtta beaivválaš doaimma badjel. Ja maid bearráigeahččat ahte dieđut máná birra gieđahallojuvvojit dárkilis vuogi bokte. Dieđut máná birra anonymiserejuvvojit ja jávkaduvvojit maŋimušat golbmalot jagi maŋŋá go dutkan loahpahuvo.

MII GEAVVÁ ISKOSIIGUIN MAID MÁNÁS VÁLDET?

Eanáš varraiskosat analyserejuvvojit ovttatmanos UNN:as. Ovttá dain iskosiin mii analysere omega-3, sáddejuvvo eará laboratoriai. Dát iskosat sáddejuvvojit nama ja personnummira haga. Danin váldo veahá eanet varra mii galgá vurkkoduvvot dutkanbiobáŋkkus UNN:as Romssas. Siv Kvernmos lea ovddasvástádus dan biobáŋkku badjel. Iskosat vurkojuvvojit ja geavahuvvojit liige analysain jus dárbbášlaš dahje eará dutkamiiguin.

Biobáŋku heaittihuvvo vihttanuppelot jagi maŋŋá go dutkan loahpahuvo.

DÁHKÁDUS (FORSIKRING)

Dii gokčojuvvobehtet UNN:a pasieantavahátdáhkádusa bokte.

ČUOVVOLANPROŠEAKTA

ADHD/ADD sáhtta váikkuhit olles eallimii ja danin sáhtta leat áigeguovdil ásahtit čuovvolanproševtta. Dii soaitibehtet bovdejuvvot searvat proševttaide boahhteáiggis. Dát gáibida dieđusge ođđa mieđáhusa dis ja mánás.

EKONOMIJA

Dát dutkos ja biobánku ruhtaduvvo Davvi-Norgga universitehta buohcceviesu ja Davvi Dearvvašvuođa bokte. Lassin oažžut maid olgguldas ruhtadeami Calanus A/S ja Našunála gealboguovddážis ADHD, Tourettes syndrom ja narkolepsi. Sis eai leat ekonomalaš beroštumit dutkan bohtosiidda, muhto sáhttet geavahit daid boahttevaš pasieantta ohcamušaide ja dieđuide.

DIEĐUT DUTKAN BOHTOSIID BIRRA

Dutkanbohtosat almmuhuvvojit dieđalaš čállosiiguin. Dieđalaš raportat ja bohtosat almmuhuvvojit proševtta neahttasiidui. Oasálastit ožžot čálalaš dieđuid bohtosiid birra, ja maid dieđu ahte leatgo ožžon omega-3 dahje placebo kapseliid.

Sáhtta maid oažžut dieđuid prošeaktajodiheddjies ja eará mielbargiiguin.

DOHKKEHEAPMI

Regional komite for medisinsk og helsefaglig forskningsetikk (REK) lea dohkkehan prošavtta. Ášše nr. REK:s lea 2014/1112. Eanet dieđuid gávnnat helseforskning.etikkom.no. go deaddilat dokumeanta id. 499501.

OKTAVUOĐADIEĐUT

Prošeaktajođiheaddji. Prof.Dr.Siv Kvernmo tlf. 777 55 725
Čađahanovddasvástideaddji: Dr.Judeson Joseph tlf 777 55 705
MNP telefonguovddáš: 777 55 700

MIEDÁHUS OASÁLASTIT PROŠEKTII

MUN/MII HÁLIIDAT OASÁLASTIT ADHD JA OMEGA-3 PROŠEKTII

Báiki ja dáhton: _____

Oasálasti vuolláičálus (mánát/nuorat badjel 12 jagi): _____

Oasálasti namma čielga bustávaiguin: _____

- Mun miedan ahte oahpaheaddji sáhtta addit dieđuid dan birra mo mun doaimman skuvllas

Mun lean váhnen _____ (olles namma) ja moai mihte ahte mánná/nuorra oasálastá prošektii.

Báiki ja dáhton:

Vuolláičálus váhnen 1

Namma čielga bustávaiguin: _____

Čujuhus: _____

Poastanummer: _____

Báiki: _____

Telefonnummer: _____

E-poasta: _____

- Mun miedan ahte oahpaheaddji sáhtta addit dieđuid ahte mo mánná doaibmá skuvllas

Báiki ja dáhton:

Vuolláičálus váhnen 2

Namma čielga bustávaiguin: _____

- Mun miedan ahte oahpaheaddji sáhtta addit dieđuid ahte mo mánná doaibmá skuvllas

Dán oasi deavdá dutkanmielbargi

Dutkanmielbargi duođašta ahte lea addán dieđuid proševtta birra.

Báiki ja dáhton

Vuolláičálus

Dutkanmielbargi

Dieđut ja miedáhusjulggaštus váhnemiidda